

ВЛАДЛЕН БАХНОВ

РАЗКАЗ С ЩАСТЛИВ КРАЙ

Превод от руски: [Неизвестен], 1969

chitanka.info

Всичко започна с това, че една нощ Петър Иванович Подсвещников видя странен сън. Предполагам, че се е случило именно нощем, защото, ако понякога Подсвещников успяваше да задреме и през деня, той, така или иначе, не сънуваше. Или ще му попречи дневното осветление, или пък на работа липсваха подходящи условия за пълноценен сън, но във всеки случай той можеше да разчита на интересен сън само през нощта.

И така на Петър Иванович му се присъни, че се разхожда на изложба за кибернетични машини. Бяха изложени невероятни кибери, годни да вършат всичко, което правят хората. Те умееха дори да допускат грешки, от които други самообучаващи се роботи се учеха веднага.

Ето на каква изложба бе попаднал насън Подсвещников. Екскурзоводът му беше интелигентен, модно облечен млад човек. Той отговаряше обстойно на всички въпроси на Петър Иванович и когато Подсвещников случайно не можеше да разбере нещо (а той случайно не разбираше нищо), младият човек повтаряше търпеливо обясненията дотогава, докато Подсвещников, макар и от вежливост, започваше да разбира.

Ако този водач не беше така внимателен и симпатичен, Петър Иванович би се заклел, че се нарича Евгений Алексеевич Кожин и че е юрисконсулт в ръководеното от Подсвещников учреждение. Сходството беше необикновено. Но дори и насън Петър Иванович не можеше да сбърка вежливия гид с гръмогласния, вечно недоволен Кожин.

В продължение на три часа младежът развежда Петър Иванович из изложбените зали и чак след това му съобщи, че той съвсем не е млад човек, а робот, създаден с рекламна цел, специално за изложбата.

— Как може тъй... робот? — учуди се Петър Иванович. — А защо тогава не сте от желязо?

— Железните роботи са овехтяла работа — усмихна се вежливо нежелезният робот. — Сега вече ни правят от същите материали, от които са направени и истинските хора. Можете да ме пипнете, това е разрешено! — И той протегна ръка.

Петър Иванович го поопипа. Ръката беше топла и жилава.

„Занася ме! Явно ме занася! — реши Подсвещников. — Не случайно прилича толкова на Кожин.“

— И защo мислите, че не сте човек, а точно робот?

— Може би поради това, че аз никога не мисля. Разбирате ли, не мисля.

— Е, хайде де, не мислите! А как тогава разговаряте, обяснявате и въобще действувате?

— Всички мои действия са програмирани. Не става нужда да мисля.

— Но аз не мога да проверя дали в действителност мислите или не. Нали е така? Как можете да ми докажете, че сте робот? По какво се различавате от човека? Например от мен?

Гидът погледна някак странно Подсвещников и със същия вежлив тон каза:

— А вие защo смятате, че сте човек, а не робот?

От този неочакван въпрос на Петър Иванович му стана тъй неприятно, че още в същия момент се събуди, но след туй се обърна на другата страна и заспа отново. И щом заспа, гидът се появи пак и с мека настойчивост повтори въпроса си:

— Как можете да докажете, че сте човек?

— Много просто — отвърна снизходително Подсвещников. — Ако не бях човек, аз не бих могъл например да ръководя учреждение.

— Това не е доказателство. Нима не може да се създаде робот и да се програмира така, че да оглави учреждение? Напълно възможно е.

— Но аз зная съвсем сигурно, че съм се появил на тоя свят по естествен път.

— Това вие не можете да знаете, защото никой човек не помни момента на раждането си.

— Аз помня детството си, яслите, детската градина...

— Паметта и спомените също могат да бъдат създадени по изкуствен начин.

— Имам свидетелство за раждане, трудова книжка... Погледнете накрая и личния ми паспорт!

— Виждам. Но в никоя графа не пише, че сте човек...

„Брей, дявол да го вземе! — помисли си Подсвещников, като се събуди окончателно. — Не трябваше да вечерям толкова късно!“

Може би той щеше да забрави неприятния сън, ако не беше Кожин, с когото се сблъска, още щом пристигна на работа. При вида на Кожин Петър Иванович веднага си спомни и за кибернетическия музей

и за младия човек или по-точно за младия робот, е, да кажем най-общо за гида, задал му нелепия въпрос: „Как можете да докажете, че сте човек?“

Той си спомни за всичко и даже малко се поогорчи, че той, Подсвещников, макар и насън, не можа да даде достоен отпор на жалкото екскурзоводче. Изпитвайки странно удовлетворение (каквото изпитва всеки, когато намери остроумен отговор на зададения му преди три дни ехиден въпрос), Петър Иванович започна да обмисля язвителна и ловка забележка, с която би поставил на място самозабравилия се робот.

Но такъв отговор, кой знае защо, не му идваше наум. По-точно отговори имаше много. Но на всеки убедителен отговор се намираще още по-убедително възражение. При това на Петър Иванович му се струваше, че тия възражения отправя не той сам, а същия оня гид.

— Човек, това звучи гордо! — провъзгласяваше Петър Иванович.

— Съгласен съм с вас — кимаше вежливо глава събеседникът. — Но това още не значи, че тъкмо вие сте човек.

— Роботът може да прави само това, което му е зададено като програма или което му заповядат отвън. А аз...

— А вие? Нима преди да свършите някаква работа, вие не получавате отвън сигнали във вид на инструкции, директиви, предписания, указания, разпореждания и циркуляри.

„Но аз не изпълнявам нарежданията автоматически, аз ги обмислям“ — искаше се на Подсвещников да каже, но си спомни, че процесът, който нарече „обмисляне“, се свеждаше всъщност до следното: получил от висшестоящата организация нареждането, Подсвещников се потапяше известно време в мълчание, за да привикне с мисълта, че трябва да свърши такава и такава работа. И щом привикнеше, приключваше и процесът на „обмисляне“. По такъв начин вместо да обмисли нарежданията, Петър Иванович само ги усвояваше.

Затова той изложи друг аргумент:

— Но нали аз самият издавам заповеди и съчинявам инструкции?

— Вие вече го казахте: роботът прави това, което му е зададено като програма. Възможно е вие да сте конструиран като робот, издаващ заповеди.

Подсвещников реши да промени тактиката.

— А коя, според вас, е основната разлика между робота и човека?

— На робота му е безразлично с какво се занимава.

— Ето, виждате ли? А на мен не ми е безразлично.

— В такъв случай защо вие сте се подвизавали и в животновъдството, и кинефикацията сте ръководили, и в търговията сте работили?

— Хм!... И по какво още се отличава роботът от човека?

— По отсъствие на интерес към крайния резултат от своята дейност.

— Аха, отсъствие! А при мен има наличие!

— Наличие на какво?

— Наличие на интерес.

— Не, за съжаление у вас именно отсъствува наличие или точно има наличие на отсъствие.

— Не, в мен има наличие на наличие и отсъствие на отсъствие. Затова защото, ако в мен имаше отсъствие на наличие, аз не бих казал, че у мен има наличие на отсъствие...

Играта с нищо незначещите думи беше така добре известна на Петър Иванович, че може би той щеше тук да надделее. Но в тази минута Подсвещников си спомни, че всъщност той спори сам със себе си. А пред себе си той можеше да се признае както в отсъствие на наличие, така и в наличие на отсъствие на истински интерес към резултатите от своята деятелност.

— Е добре, ето ви още едно доказателство, че аз съм човек. Вие ми се присънихте. Нали така? Следователно аз виждам сънища. А роботите не сънуват.

— Само роботите могат да знаят виждат ли сънища или не.

Да се спори с гида ставаше все по-трудно и накрая у Подсвещников останаха в запас само такива дамски аргументи като:

1. „Ако вие самият сте робот, не мислете, че всички са роботи.“

2. „Кой сте вие, че трябва да ви давам отчет?“

И накрая:

3. „Не желая да ми държите такъв тон.“

И когато Петър Иванович се готвеше да пусне в ход тези жалки фрази, телефонът иззвъня: викаха Подсвещников срочно в централното

управление на съвещание.

И по пътя към висшестоящата организация, и по време на самото съвещание Подсвещников продължаваше да обмисля своя разговор. Мислите му пак се свеждаха до това, че без да усеща, той вече е започнал да привиква с мисълта, че всъщност е робот. Е, да кажем, не съвсем робот, но нещо подобно на робот. Пък може и съвсем. Науката е стигнала дотам, че всичко е възможно. И е напълно възможно някакви учени да са го конструирали тъй, че той да може например да ръководи и оглавява...

Изведнъж Петър Иванович чу името си. Но нали беше потопен в нерадостни мисли, той не знаеше какво бяха говорили до този момент. Единствено по интонацията, с която произнасяха името му, той почувствува, че ей сега ще му изпилят стружка. И не се излъга.

Изпилиха му, и то дебела стружка. Обвиниха Подсвещников и в безинициативност, и в неразумност, и в равнодушие. И всяко едно от тия обвинения още един път доказваше колко прав бе кибернетичният гид в своите предположения.

А началникът на управлението направо каза, че вижда за пръв път работник, който така активно не желае да работи и до такава степен не се справя с работата си.

И тук се случи нещо, за което и днес още си спомнят в управлението, въпреки че то бе нееднократно реорганизирано, сливано и уедрявано, а самите участници в това историческо заседание, живите свидетели на необикновеното произшествие, отдавна работят в други ведомства.

Случи се следното: по време на изказването на началника на управлението Подсвещников изведнъж се закиска радостно, плесна с ръце и като демонстрира няколко стъпки от народния танц краковяк, се втурна да целува говорещия.

Никой не можеше да знае, че Подсвещников стори това, защото началникът на управлението неволно му подсказа онзи аргумент, с който той, Подсвещников, най-после можеше да постави на място самозабравилия се кибер.

Да, науката може всичко. Да, учените са в състояние да направят дори номенклатурен робот.

Но на кого би му дошло наум да направи такъв робот, който не би искал да работи? Кой ще вземе нарочно да създава кибер с такава

програма, че да не може да изпълнява възложената му задача?

А той, Подсвещников не иска да работи! Не може да се справя! Значи той не е робот! Той е човек!!!

И през тази нощ на Петър Иванович се присънваха само приятни сънища, независимо от това, че си бе похапнал хубаво. От радост той даже си бе позволил да пийне малко, преди да легне, нали е човек и нищо човешко не му е чуждо!

Публикувано във вестник „Орбита“, брой 15/1969 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.